

€ 1,00



VERENIGING VOOR BELANGENBEHARTIGING VAN HOOGBEGAAFDEN IN ONDERWIJS EN ONTWIKKELING

POSTBUS 32015 2303 DA LEIDEN POSTBANK 7227425 KVK LEIDEN 40448421 TEL 023-5479784
E-MAIL: INFO@HINTNOORDZUIDHOLLAND.NL INTERNET: WWW.HINTNOORDZUIDHOLLAND.NL

*De tien
meest voorkomende
problemen bij
hoogbegaafdheid*

Harry Janssens

Lezingverslagen

Een gave?

Hoogbegaafdheid is een gave en eigenlijk geen probleem. Er lopen heel veel hoogbegaafde kinderen in ons land rond zonder dat zij ooit problemen hebben. Zij zijn alleen maar heel erg goed en ook heel gelukkig. Er is voor ouders en leerkrachten geen enkele reden om deze leerlingen te onderzoeken en eventuele extra plannen te maken. Zij vermaken zich wel op school, zowel cognitief, sociaal als lichamelijk. Naar schatting heeft tien procent van alle hoogbegaafde leerlingen problemen. Die problemen lijken dan vaak uit de hand te kunnen lopen en over die kinderen worden allerlei verhalen geschreven. Zo lijkt het dat hoogbegaafdheid een probleem is; een probleem waar je bang voor moet zijn! Het is zo zonde dat een bijzondere gave tot een probleem wordt.

Signalen die kunnen wijzen op hoogbegaafdheid

Al op zeer jonge leeftijd kan een kind signalen afgeven dat hij hoogbegaafd is. Onderstaand zijn voor drie periodes signalen beschreven. Aan de hand van die signalen kan gericht worden gekeken naar de ontwikkeling van een mogelijk hoogbegaafd kind. Bovendien kunnen ze dienen als aandachtspunten voor een gesprek over de mogelijke hoogbegaafdheid van een kind.

Het is geen uitputtende lijst van signalen. Het is ook niet nodig dat een hoogbegaafd kind aan alle kenmerken voldoet om hoogbegaafd te worden genoemd. Er kan ook sprake zijn van hoogbegaafdheid zonder dat deze signalen allemaal voorkomen.

Voorschoolse ontwikkeling

- als baby zijn zij al alert op prikkels uit de omgeving
- ze leren lopen zonder eerst gekropen te hebben
- ze praten direct in zinnen, soms al heel vroeg
- het taalbegrip is zeer goed. Zij begrijpen heel snel de taal van de ouders. Ook de actieve taal komt zeer goed en snel op gang.
Al zijn er ook kinderen die pas gaan praten als zij direct goede zinnen kunnen maken.
- ze tonen al vroeg een goed ruimtelijk inzicht
- ze letten goed op details en gehelen in de omgeving
- ze tekenen al vroeg in perspectief
- ze hebben een zeer sterke informatiehonger
- ze vragen erg veel
- ze vragen door
- ze komen terug op eerder gegeven informatie
- ze onthouden alles ook nog
- ze kunnen al omgaan met relatief moeilijke puzzels en spelletjes

Onderbouw basisschool

- ze tekenen op een hoger niveau dan leeftijdsgenoten, met meer details en eerder met oog voor perspectief, maar ze hebben soms een hekel aan inkleuren
- ze zijn vroeg gericht op letters en woorden.
Ze vragen bijvoorbeeld naar letters en leren zichzelf lezen
- ze hebben interesse in onderwerpen die op deze leeftijd nog niet gebruikelijk zijn bijvoorbeeld zaken die in het Jeugdjournaal of Klokhuis aan de orde komen'
- ze zijn bezig met 'levensvragen': "Wat gebeurt er als je dood bent." of "Waarom maken die mensen oorlog?"
- ze trekken naar oudere kinderen of volwassenen, willen meepraten en horen (begrijpen) meer dan gewenst of verwacht wordt
- ze spelen graag alleen en kunnen dat lang volhouden
- ze nemen initiatieven t.a.v. leeftijdsgenoten
- ze nemen vaak de leiding, ook als dat niet gewaardeerd wordt

Midden- en bovenbouw basisschool

- ze geven blijk van inzicht, zelfs als de prestaties dat beeld niet altijd bevestigen
- ze hebben specifieke interesses en willen daar alles over weten
- ze hebben een hekel aan routinetaken
- ze hebben weinig behoefte aan instructie, letten soms slecht op en weten toch hoe het moet
- ze komen vaak met originele oplossingen en ideeën
- ze zijn taalgevoelig en hebben een speciaal gevoel voor humor, woordspelingen en (onbedoelde) dubbelzinnigheden merken ze op
- ze doorzien sociale patronen en herkennen emoties bij anderen
- als ze eenmaal geboeid raken voor een onderwerp dat bijvoorbeeld op school aan de orde is gekomen gaan ze er voor zichzelf mee verder
- ze hebben vaak een zeer uitgesproken mening over bepaalde onderwerpen en kunnen hun ideeën ook onderbouwen
- ze kunnen al meedenken en meepraten over ethische vraagstukken

Problemen op school met hoogbegaafde leerlingen.

Als hoogbegaafde kinderen naar school gaan verwachten zij daar veel van. Zij denken dat zij daar veel zullen leren. Het is immers een school. En dat kan voor ongeveer tien procent van alle hoogbegaafde kinderen behoorlijk tegenvallen.

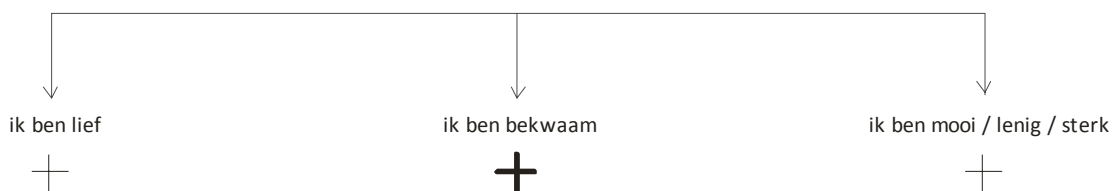
Problemen met hoogbegaafde leerlingen kunnen op vele vlakken ontstaan. Problemen kunnen liggen bij het kind zelf, tussen de leerling en de rest van de groep, tussen ouders en leerkracht, tussen kind en leerkracht en in de organisatie van de school. Aan de hand van de twee begrippen zelfbeeld en informatiehonger worden de mogelijke problemen besproken:

Een hoogbegaafd kind zal, voordat hij op school komt, meestal een zeer positief zelfbeeld hebben. De mensen om hem heen hebben vaak vol bewondering en verbazing naar hem gekeken. Alle aspecten van een positief zelfbeeld zijn ontwikkeld.

Die aspecten zijn:

- **sociaal**: ik ben lief / aardig
- **cognitief**: ik ben bekwaam / knap (en wel heel erg)
- **lichamenlijk**: ik ben mooi / sterk / lenig

In een schema ziet dat er als volgt uit:



Elk kind wil leren. Hij wil de wereld om zich heen heel goed en snel leren kennen. Voor een hoogbegaafd kind gaat dat nog veel sterker op. Die beschikt, zoals uit de bovenstaand beschreven signalen al blijkt, over een bijna niet te stillen honger naar informatie. De school heeft de taak die informatiehonger te stillen. Er kan alleen nog wel eens iets mis gaan en dan ontstaan er problemen.

De tien problemen met hoogbegaafdheid

Er zijn tien problemen te onderscheiden. Er zijn combinaties mogelijk. Het is belangrijk zicht te krijgen op de problemen. Voor school is het vaak al moeilijk om met hoogbegaafden om te gaan. Ruzie tussen ouders en school/kind verergert de problematiek alleen maar.

Problemen met betrekking tot de informatiehonger

De volgende problemen kunnen worden onderscheiden:

- De informatiehonger valt niet te stillen
- Het gewone leerstofaanbod is niet de moeite waard
- Het verrijkingsmateriaal is niet wat de leerling wil
- De leerling wil geen verrijkingsmateriaal
- De informatiehonger is niet goed te stillen omdat er nog andere problemen zijn.

Probleem 1: De informatiehonger van de leerling is niet te stillen.

De school is wel van goede wil. Het biedt de lesstof aan die de leerling graag wil, maar de informatiehonger is gewoon niet te stillen. De leerling leert maar door. De leerling meldt dat hij zich verveelt, de school ziet dat, maar weet niet wat zij nog kan aanbieden. De leerling kan dan een klas overslaan, wat ook vaak gebeurt, maar binnen de kortste keren verveelt de leerling zich al weer. Nog een klas overslaan kan natuurlijk altijd weer. Van belang daarbij is wel dat het zelfbeeld op sociaal gebied niet onder druk komt te staan (zie probleem 6 op bladzijde 8).

De leerling kan natuurlijk ook doorleren in zijn eigen groep. Het risico is wel dat de leerling dan ruim voor groep 8 al uitgeleerd is. De leerling kan dan wel vaak verder met de lesstof van het voortgezet onderwijs, maar er bestaat een gerede kans dat de leerkracht van groep 8 of al eerder geen goede instructie meer kan geven.

Ouders moeten begrip opbrengen voor deze niet te stillen informatiehonger van hun kind.

Verwijten dat de school geen verrijkingsmateriaal biedt, doet echt geen recht aan de moeite die de school zich getroost. Verwijten kunnen dan de relatie ouders-school onnodig onder druk zetten.

In overleg met de leerling zullen ouders en leerkracht voor de leerling voortdurend interessante leerstof moeten zoeken. Daarbij moet goed opgelet worden dat de leerling zich niet gaat vervreemden van zijn klasgenoten.

Probleem 2: Het gewone aanbod stilt de informatiehonger niet.

Het kind had, toen het naar groep 1 ging, verwacht dat het heel veel zou leren, veel kennis op zou doen. Het wordt echter geconfronteerd met functieontwikkelingsmateriaal, zoals bouwen, knippen, kleuren, prikken, zingen, rijgen enz. Dat valt tegen. Dat zijn in zijn ogen werkjes waaruit geen of nauwelijks informatie te halen valt. Dat zijn instrumentele vaardigheden die misschien later voor het leren nodig zijn. Liefst zou de hoogbegaafde leerling het leren van deze vaardigheden overslaan. In de klas toont hij weinig interesse en doet deze werkjes zeer plichtmatig. Vanuit het perspectief van een hoogbegaafde leerling is het aanbod van groep 1 en groep 2 vaak een bittere tegenvaller.

Het graag willen overslaan van de instrumentele vaardigheden ziet de leerkracht van groep 3 ook weer terug. Technische oefeningen om te leren lezen ervaart de leerling als niet leuk. De leerling probeert zo snel mogelijk naar de inhoud te gaan (soms al in groep 2). Op inhoud lezen zonder de leesteknik te beheersen leidt tot radend lezen.

Technische schrijfoefeningen worden ook niet als positief ervaren. Saai en zonder informatie. Netjes schrijven vergroot de honger naar informatie.

Bij spelling gaat het de leerling minder om het goede woordbeeld dan om de informatieoverdracht.

Bij rekenen, zeker bij de huidige reken- en wiskundemethodes zijn die problemen er bijna nooit. Als de leerling onverhoopt leerproblemen zou krijgen, liggen die vrijwel altijd op het vlak van lezen en spelling en bijna nooit op rekenen.

De leerling vindt op school niet wat hij had verwacht. Hij meldt thuis dat hij de school niet leuk vindt en zich verveelt. Voor school is dit wel een lastig probleem. Daar vindt men dat de leerling zich niet aan het leren van instrumentele vaardigheden kan onttrekken. Er kan wel geprobeerd worden die vaardigheden in een meer betekenisvolle context te plaatsen. Dat is niet altijd mogelijk. De school en de ouders zullen het kind moeten overtuigen dat het ook wel eens iets moet doen wat niet zo leuk is.

Het is hierbij wel verstandig de hoeveelheid instrumentele leerstof te verminderen en de eisen hierbij op een wat lager niveau te zetten.

Deze discussie over instrumentele taken hebben de ouders thuis ook al regelmatig moeten voeren met hun kind in relatie tot huishoudelijke plichten als opruimen, netjes eten, schoonmaken, afwas. Dit zijn ook geen taken waar veel informatie uit te halen is. Ook daar zal het kind zich aan willen onttrekken. (net als de meeste kinderen, alleen de hoogbegaafde kinderen kunnen de discussie hierover langer volhouden!)

Eigenlijk is hier geen sprake van verveling, als de leerling zich onttrekt aan taken. Er is dan eerder sprake van een motivatieprobleem. Er is wel leergierigheid, maar niet op het vlak van instrumentele vaardigheden. Er is pas sprake van verveling als de leerling mee moet doen met de klas met leerstof die hij beheerst en geen verrijkingsstof krijgt aangeboden.

Probleem 3: De verrijkingsstof die de school aanbiedt, vindt de leerling niet de moeite waard

Het is gangbaar dat de hoogbegaafde leerling verrijkingsstof aangeboden krijgt als hij klaar is met het klassenwerk. Uitgevers hebben hierop ingespeeld door verrijkingsmateriaal aan te bieden. De leerkracht geeft de leerling dan die stof en het probleem lijkt opgelost.

De vraag is echter of de leerling die stof wel als verrijking ervaart. Hij kan die stof niet boeiend vinden. Het kan leerstof zijn die hij ook te gemakkelijk vindt of niet in zijn interessesfeer ligt.

De stelling is dat niet de leerkracht of een uitgeverij bepaalt wat een leerling verrijkt. Alleen de leerling zelf kan dat bepalen. De leerkracht zal met de leerling in discussie moeten gaan over wat de leerling nu precies wil als hij klaar is met zijn werk. De leerling krijgt daarbij veel vrijheid om te kiezen wat hij wil doen, als het maar binnen de mogelijkheden van de klas of school past. Indien de leerling niets weet, is het aan te raden dat de leerkracht met de ouders contact zoekt. Misschien kunnen ouders op een rustige plek met de leerling overleggen wat de leerling als verrijking wil maken. Zo'n proces van keuze maken mag best even duren.

Zo'n eigen keuze heeft wel wat implicaties:

Er moeten afspraken gemaakt worden over instructie. Het is mogelijk dat de leerling iets kiest dat de leerkracht niet goed kan uitleggen (bijv. cursus Hongaars). Soms zullen de ouders dan instructie moeten geven en de verwerking op school laten doen. De leerkracht toont wel belangstelling voor dat moeilijke verrijkingsmateriaal.

Er wordt wel een zekere inzet van de leerling verwacht. Wat hij kiest moet hij wel even volhouden. Bijv. de leerkracht of de ouders maken voor de leerling een agenda voor verrijkingsmateriaal. Als de leerling klaar is met zijn werk in de klas, moet hij doen wat in zijn agenda staat.

Uiteraard kan de leerling voor elke dag iets anders in zijn verrijkingsagenda schrijven, b.v.

Maandag	extra rekenen
Dinsdag	tekenen
Woensdag	lezen
Donderdag	Spaans
Vrijdag	Spaans

Na een bepaalde periode mag de leerling andere verrijkingsstof kiezen.

Bij dit probleem is samenwerking tussen ouders en leerkracht nodig. Samen met het kind kunnen zij zo de verrijkingsstof kiezen.

Probleem 4: De leerling wil helemaal geen verrijkingsstof

Anders dan bij probleem 3 waarbij de leerling andere verrijkingsstof wil, wil de leerling nu helemaal geen verrijkingsstof. Het is niet zo dat alle goede leerlingen persé verrijkingsstof moeten hebben. Als een leerling daar geen belangstelling voor heeft moeten de leerkracht en de ouders goed navragen wat de reden is:

- De leerling wil zijn extra tijd niet besteden aan cognitieve activiteiten maar aan de sociale of lichamelijke aspecten van het zelfbeeld. Dit argument van de leerling is legitiem, dus te respecteren.
- De leerling wil misschien andere leerlingen helpen, tekenen etc.
- De leerling wil geen uitzonderingspositie in de klas. De sfeer in de klas kan voor de leerling zodanig zijn dat hij zorgt dat hij niet aan de verrijkingsstof toekomt. Hij gaat langzamer werken. Het is zonde dat de leerling deze weg moet opgaan. De leerling gaat bewust onderpresteren.

De ouders zullen bij deze leerling ook dat argument moeten accepteren. Van school of van de leerling toch verrijkingsmateriaal eisen omdat dat nu eenmaal hoort bij hoogbegaafde kinderen gaat misschien tegen het welzijn van hun kind in. Er kunnen volstrekt onnodige problemen ontstaan tussen ouders en het kind. Het kind ervaart de druk van de ouders als negatief. Het is beter dat de school en de ouders met de leerling afspreken dat hij zal aangeven wanneer hij wel verrijkingsmateriaal wil en zich op school dus verveelt.

De situatie ligt geheel anders als de leerling zich schaamt voor de verrijkingsstof, misschien zich wel schaamt voor zijn hoogbegaafdheid. Indien het vanwege de verrijkingsstof is, dan zijn goede gesprekken met de leerling en met de klas nodig. De leerkracht moet in de klas een sfeer creëren dat acceptatie van elkaar geen probleem is. Indien de leerling zich schaamt, omdat hij hoogbegaafd is, dan is individuele begeleiding voor de leerling nodig. Het hangt van de mate van zorg af of die begeleiding door interne begeleiders van de school of door externe begeleiding plaats moet vinden.

Tussen ouders en school moet geen ruzie ontstaan over het niet willen van het kind. Rustig praten met het kind, goed observeren in de klas en thuis is meestal voldoende om zicht te krijgen op de reden van niet willen.

Probleem 5: De informatiehonger is niet goed te stillen omdat er nog andere problemen zijn

Dit wordt een zeer groot probleem. De leerling komt niet toe aan het stillen van zijn informatiehonger omdat er andere problemen zijn die dat verhinderen.

De problemen kunnen heel divers zijn:

- dyslexie
- ADHD

- vormen van autisme
- sociale of emotionele problemen vanwege thuissituatie
- sociale of emotionele problemen vanwege pesten
- concentratiestoornis
- lichamelijke beperking

Er kunnen nu twee verschillende problemen ontstaan:

- *Het is voor de leerkracht en de ouders onduidelijk welk gedrag bij welk probleem hoort.*
Bijv. de leerling is somber. Is dat vanwege zijn hoogbegaafdheid of vanwege de problemen in de thuissituatie.
Bijv. naast de hoogbegaafdheid is er ook sprake van een vorm van autisme. Welk gedrag hoort nu bij autisme en welk bij niet goed aangepakte hoogbegaafdheid.
- *Er ontstaat tussen de ouders en de leerkracht verschil van mening.*
Bijv: de ouders leggen de problematiek op school enkel en alleen bij niet goed ingaan op de hoogbegaafdheid en de leerkracht wijst op de opvoedingsproblemen thuis.

In situaties dat er onduidelijkheid is over de verhoudingen tussen de problemen of indien er onenigheid is over die verhouding, moeten de ouders en de leerkracht samen extern onderzoek accepteren.

Dit geldt ook indien de ouders of de leerkracht het vermoeden hebben dat naast de hoogbegaafdheid nog andere, niet onderzochte of bewezen problemen meespelen. Er moeten dan wel serieuze aanwijzingen zijn voor andere problematiek. In een open gesprek tussen ouders en leerkracht moet eerst uitgesloten zijn dat er geen sprake is van één van de andere 9 problemen van hoogbegaafdheid.

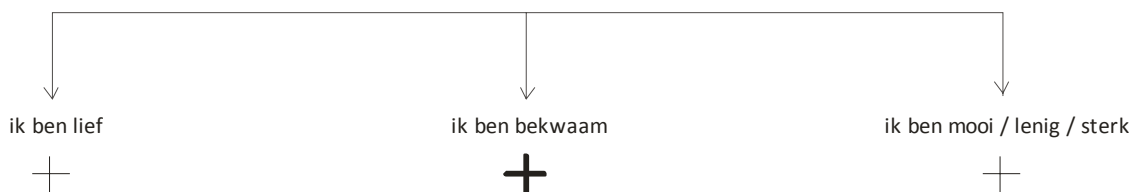
Ook al zijn er andere problemen, toch zal de leerkracht moeten proberen goede verrijkingsstof voor de leerling aan te bieden of gelegenheid geven om aan verrijkingsstof toe te komen. Het vergt vaak nogal wat creativiteit om verrijkingsmateriaal te vinden dat ook nog past bij het andere probleem.

Probleem 6:

Het sociale aspect van het zelfbeeld komt onder druk te staan

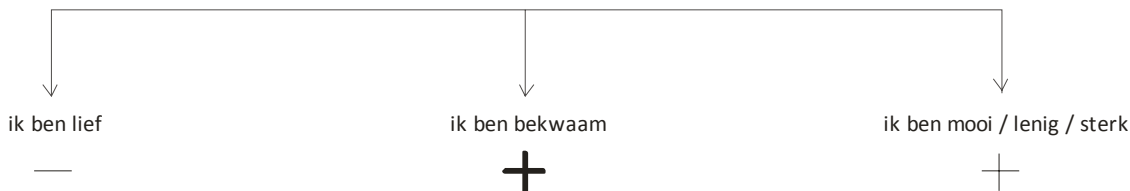
De leerling komt met een positief zelfbeeld naar school. Hij denkt ook dat hij lief en aardig is.

In schema: zelfbeeld



De leerling vindt het leuk dat hij met andere kinderen in de klas kan 'spelen'. Echter, hij zal merken dat het niveau waarop hij praat en wil spelen niet aansluit bij de andere kinderen. De andere kinderen in de klas begrijpen hem niet en gaan het kind wat mijden. Er is een grote kans dat hij alleen komt te staan. Hij speelt niet meer. De sociale ontwikkeling kan stagneren. De leerkracht ziet dat hij het steeds weer opnieuw met nieuwe leerlingen probeert. In het begin vinden de nieuwe leerlingen dat prachtig. Een ouder kind ontfermt zich over hem. Later zal dit contact ook weer verwateren. De leerling gaat een gevoel ontwikkelen dat niemand hem aardig en lief vindt, omdat niemand met hem wil spelen.

In schema: zelfbeeld



In zo'n situatie gaat de leerling contact zoeken met de leerkracht en oudere kinderen. Dat contact is echter niet sociaal gericht, maar cognitief. Daar is hij goed in. Hij gaat zo zijn negatief sociale gevoel compenseren aan de cognitieve kant. De leerkracht moet dit gedrag zien als compensatiegedrag, dus als een signaal dat het kind zijn energie om te scoren op een verkeerde manier aanwendt. Belangrijk daarbij is dat de leerkracht het kind niet voortdurend wegstuurt.

De leerling vertoont compensatiegedrag door steeds meer te leren. Cognitief gaat hij opvallen. Hij probeert een extra plus te scoren door zich in de groep zeer belerend op te stellen of door veel met de leerkracht over interessante dingen te praten. Hij gaat de leerkracht opzoeken en over zijn kennis praten. De leerkracht beschouwt zo'n kind gauw als een betweter. Toch is het belangrijk dat deze hem niet voortdurend wegstuurt.

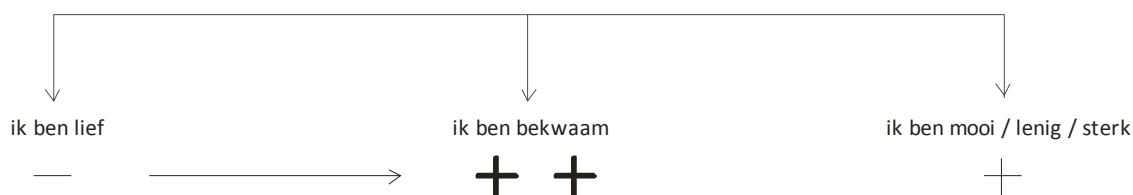
Een hoogbegaafd kind kan in die situatie belanden. Het is dan vaak niet zo dat hij begint bij een min bij 'ik ben lief', de sociale kant. Door zijn niveau van denken vindt hij mogelijk geen aansluiting bij zijn klasgenoten. Hij denkt, handelt en praat vaak op een ander niveau dan de rest van de groep en de groep vindt hem misschien maar een vreemd kind waar zij niet zo graag mee willen spelen. Misschien heeft de leerling wel goede sociale vaardigheden, maar hij kan die niet toepassen in de groep.

Hij ervaart dat de kinderen hem blijkbaar niet aardig en lief vinden. Hij zal zich op een gegeven moment steeds meer terugtrekken uit de groep en zijn energie om plusjes te krijgen richten op het cognitieve gebied. Voor de leerkrachten is het zaak deze leerling voortdurend bij de groep te betrekken.

Let op.

De leerling moet nog heel wat jaren in de groep blijven. Door verwaarlozing van zijn sociale vaardigheden kan hij later echt in de problemen komen.

In schema: zelfbeeld: compenseren



Er kunnen nu gemakkelijk meer problemen ontstaan. De ouders zien dat hun kind zich verveelt op school en het niet leuk vindt daar. Zij willen dat de leerling een klas gaat overslaan omdat hij wel contact heeft met oudere kinderen. De leerkracht wijst op het minnetje aan de sociale kant in de klas en noemt hem sociaal-emotioneel (nog) niet sterk of zelfs achter. De verveling ontstaat volgens hem niet omdat de leerstof de leerling niet boeit maar omdat hij niet met andere kinderen speelt.

De school gebruikt het argument van sociaal-emotioneel zwak ook vaak ten onrechte omdat zij vindt, dat een leerling geen klas mag of kan overslaan. Als de leerling in de klas gewoon met de andere kinderen speelt, dus wel sociale vaardigheden toont, dan is de verveling niet te wijten aan 'niet spelen'. Zo'n leer-

ling kan heus wel een klas overslaan. Na een tijdje zal hij zich met gemak aanpassen aan de oudere leerlingen. Bij heterogene klassen (1-2) ziet de leerkracht vaak dat de leerling van groep 1 vanzelf trekt naar de leerlingen van groep 2. Bij een klas overslaan geeft eerder het feit of de leerling kan spelen met klasgenoten de doorslag dan dat de leerling cognitief aan zijn trekken komt.

Nog een jaar overslaan kan soms in de puberteit problemen geven. Het verschil tussen klasgenoten en de leerling kan dan soms erg groot zijn. Dit verschil is meestal na een paar jaar wel weer verdwenen. Het kan wel zijn dat de leerling zich in de voorafgaande periode erg ongelukkig of eenzaam voelt.

(Met de Versnellingswenselijkheidslijst van het CBO kan worden vastgesteld of versnellen nodig is http://www.ru.nl/socialewetenschappen/ambulatorium/cbo/algemeen/publicaties/download_vwl/)

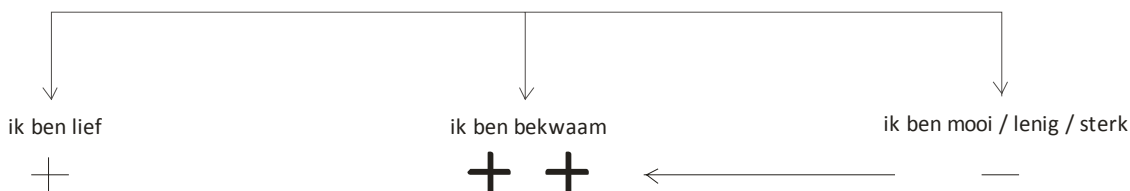
Probleem 7:

Het lichamelijke aspect van het zelfbeeld komt onder druk te staan

In de voorschoolse periode en in groep 1 en 2 merkt de leerling dat hij heel goed scoort met cognitieve activiteiten. De ouders, familie en kennissen bewonderen zijn kennis, zijn manier van denken, zijn creativiteit enz. Het gaat goed met zijn cognitieve ontwikkeling. De leerling gaat vanzelf ook experimenteren met motorische activiteiten. Als snel merkt hij dat hij daar niet zo goed scoort. Hij krijgt zelfs extra aanwijzingen of kritiek. De motorische ontwikkeling loopt bij de leerling niet gelijk op met de cognitieve ontwikkeling. Die loopt immers voor.

De leerling kan de extra aanwijzing en kritiek ook negatief interpreteren als zwakte en die activiteiten steeds meer vermijden en ze compenseren met steeds meer cognitieve activiteiten.

In schema: zelfbeeld: compenseren



Er kan zo grote motorische achterstand ontstaan. Het schrijven komt onder druk te staan. De leerling wil vaak niet meer schrijven. Kritiek op schrijven zorgt er soms voor dat de leerling helemaal niet meer gaat schrijven.

Vaak komt de leerling al op jonge leeftijd in aanmerking voor fysiotherapie. Meestal is dat echt nodig omdat de leerling heel veel achterstand opgelopen heeft. Voor een leerling die zeer bewonderd is, is therapie een aanslag op zijn zelfbeeld. Hij heeft het idee dat hij op zijn enige zwakke punt wordt gepakt! De oefeningen die hij thuis moet doen geven soms veel motivatieproblemen. Een stelregel in therapie bij jonge kinderen is dat de therapie kortdurend moet zijn. (maximaal 3 maanden) en dat de therapie juist tegen het kind gaat werken als de leerling de therapie niet meer ziet zitten. Na een tijdje geen therapie kan daarna wel weer eens een korte periode van therapie starten.

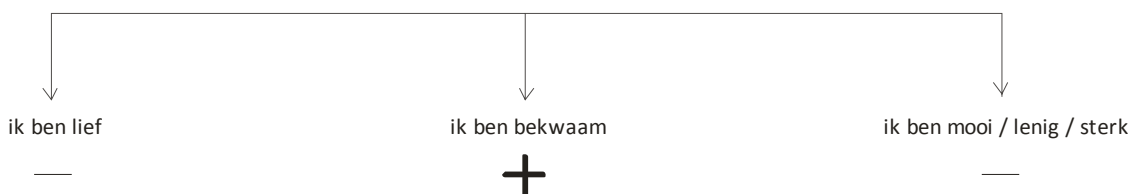
Voor de leerkracht is het van belang dat hij ten aanzien van schrijven de eisen aan netheid en vormgeving verlaagt tot het begrip leesbaarheid. Te hoge eisen stellen leidt tot conflicten. Wat voor een leerkracht nooit acceptabel is, is dat de leerling door woorden en letters gaat krassen. Dat is namelijk geen kenmerk van zwakke motoriek.

Probleem 8: Zowel het sociale als lichamelijke aspect staan onder druk.

De leerling scoort niet meer met zowel de sociale kant (zie probleem 6) als de lichamelijke kant (zie probleem 7) van het zelfbeeld.

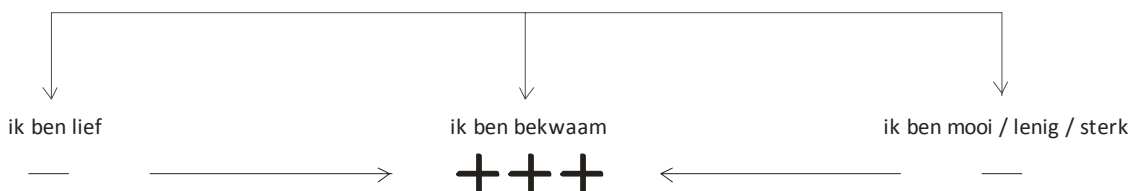
Voor hoogbegaafde kinderen bestaat de mogelijkheid dat zij voor cognitieve activiteiten complimenten krijgen dan voor lichamelijke activiteiten. In de cognitieve prestaties lopen ze voor op hun leeftijdsgenoten, terwijl de lichamelijke activiteiten leeftijdsadequaat zijn. De kans bestaat dat die 'mindere' prestaties opgevat worden als een min voor 'mooi/lenig/sterk'. De motoriek wordt steeds meer verwaarloost, want "daar kan ik toch niet op scoren".

In schema: zelfbeeld



De leerling gaat nu alles zetten op het cognitieve aspect. Er ontstaat zo een eenzijdig zelfbeeld. Een beeld dat veel mensen hebben van hoogbegaafde kinderen. Alleen maar intelligent, bezig met cognitieve zaken, niet sociaal én niet sportief. Zo'n beeld geldt echter voor maar weinig hoogbegaafde kinderen.

In schema: zelfbeeld: eenzijdig



Een eenzijdig zelfbeeld geeft veel problemen. Er ontstaat bij de leerling een krampachtige situatie. Er kan gemakkelijk faalangst ontwikkeld worden. De leerling is enorm bang dat ook het laatste aspect dan negatief zal worden:

- Hij is intens verdrietig als hij ook maar één fout maakt.
- Hij weigert verrijkingstof, omdat die misschien te moeilijk is.
- Hij klaagt thuis dat hij zich verveelt.

Er kan zo gemakkelijk ruzie ontstaan tussen de ouders en de leerkracht over verveling en verrijkingstof. De ouders horen de klachten over verveling en de leerkracht ziet zijn weigering. De leerling met zo'n eenzijdig zelfbeeld heeft begeleiding nodig. Hij moet toch activiteiten op de andere vlakken ontplooiën. Geadviseerd wordt activiteiten te zoeken samen met andere hoogbegaafde leerlingen (bij b.v. vereniging HINT, Pharos of Choochem).

De toekomst van deze leerlingen met zo'n eenzijdig zelfbeeld kan gemakkelijk onder druk komen te staan. De angst om te falen, de boosheid om gemaakte fouten zorgt er voor dat de leerling vaak van studie wisselt en vaak onnodig ontslag neemt als hij in het arbeidsproces komt. Het zijn vaak niet de

hoogbegaafde leerlingen die het ver gaan schoppen in de maatschappij. Dat zijn de kinderen die op alle drie gebieden een positief zelfbeeld blijven houden.

In deze groep komen twee soorten kinderen voor:

- *De eenzame, wereldvreemde, hoogbegaafde leerling.*
Als over hoogbegaafde kinderen gesproken of geschreven wordt, gaat het vaak over een stereotiep beeld. Het gaat dan over een onhandig eenzaam kind, dat eigenlijk alleen maar zeer veel weet. Dit is vaak een angstbeeld voor ouders zodra zij horen dat hun kind hoogbegaafd is.

Voor veel leerkrachten is dit gedrag het enige criterium waarop zij hoogbegaafdheid trachten te signaleren. Toch is deze groep een kleine minderheid bij de hoogbegaafden. Vaak scoren ze gewoon op alle drie gebieden een plus. De eenzaamheid wordt vaak pas bij het ouder worden als een steeds groter probleem ervaren. Vaak zal de leerkracht daar zijn energie op moeten richten. Een plusje krijgen op sociaal gebied lukt de leerling echt niet alleen.

- *Het kind dat in een hobby vlucht of voortdurend nieuwe hobby's zoekt.*
Dit is vaak niet het eenzame, hoogbegaafde kind, maar meer het kind dat voortdurend zijn kennis op een bepaald gebied manifesteert. Dat kan steeds een andere hobby of kennisgebied zijn. Met de vorige hobby had hij geen succes bij de andere kinderen of leerkrachten. Daarom zoekt hij maar weer eens iets nieuws.

Extra inzet hoeft niet altijd op compensatiegedrag te duiden. Het kan ook voorkomen dat hij een bepaalde bezigheid gewoon leuk vindt.

Positief of negatief zelfbeeld

Vaak probeert men een kind dat ergens een zeer grote min ervaart te troosten door allemaal plusjes bij het kind te noemen. Voor veel kinderen is dat geen enkele troost. Het kan zelfs negatief opgevat worden: "als je zoveel plusjes moet opnoemen, dan moet die min wel heel erg groot zijn". Volwassenen en kinderen verschillen in het relatieve belang dat zij hechten aan plussen en minnen.

- *De leerling vindt het feit dat hij niet netjes kan schrijven maar een klein minnetje, terwijl de leerkracht eigenlijk vindt dat hij op dat gebied meer zijn best moet doen. Eigenlijk vindt de leerkracht dat de leerling beter zijn best zou doen als hij het niet netjes schrijven erger zou vinden (een grotere min dus).*
- *De moeder vindt dat haar dochter een flinke min scoort op het gebied van sociale vaardigheden, omdat zij nooit door andere kinderen gevraagd wordt. De dochter vindt dat absoluut geen probleem. Op school speelt zij wel met andere kinderen, maar thuis speelt ze gewoon liever alleen.*

Het verschil in gedrag tussen een kind met een positief en een kind met een negatief zelfbeeld is gemakkelijk te zien.

Een kind met een positief zelfbeeld durft veel meer, is creatiever, is gemakkelijker in contacten, reageert 'soepeler' op fouten en problemen. Een kind met een positief zelfbeeld durft risico's te nemen, want als het mis gaat is er nog geen probleem: hij houdt immers nog genoeg plusjes over. Een plusje minder is dus geen echt probleem.

Een kind met een negatief zelfbeeld is meer onzeker, meer afwachtend dan een kind met een positief zelfbeeld. Voordat hij iets gaat doen zal hij eerst overwegen of hij niet zal kunnen falen. Zijn handelen is immers vaak meer gericht op het niet nog meer krijgen van minnetjes dan op het verkrijgen van een plusje. Als het kind met een negatief zelfbeeld iets goed doet (dus een plusje erbij) zal hij al gauw dat plusje bagatelliseren: het was toeval of gewoon niet moeilijk. De blijdschap van een plusje is vaak gering: hij heeft immers nog zoveel minnetjes over.

Consequenties voor een handelingsplan

- Probleemgedrag kan gezien worden als een poging om toch nog een positief zelfbeeld te creëren.
- In de analyse van dat probleemgedrag moet dus niet alleen gekeken worden naar de negatieve punten, maar ook naar de positieve. Positieve punten kunnen behaald worden in de andere zelfbeeldgebieden op in het zelfbeeldgebied dat het minst scoort.
- Er is geen discussie tussen leerkracht en leerling nodig over de grootte van een min. De min is zo groot als de leerling die ervaart. Dat kan heel anders zijn dan de leerkracht vindt. Vanuit het aanvaarding van de beleving van de leerling kan de leerkracht wel proberen die min een andere proportie te geven. Dat zal echter niet alleen in woorden moeten gebeuren, dat zal de leerkracht ook in zijn handelen moeten tonen.
- In de handelingsplannen, maar zeker ook in het gewone handelen van de leerkracht, mag nooit een positief zelfbeeld onder druk gezet te worden om de leerling 'beter' aan zijn negatief zelfbeeldgebied te laten werken. Dus niet: "Als je niet beter presteert, moet je van sport af." of "Als je je werk niet af krijgt mag je niet naar gymnastiek." Ook het sarcastisch benaderen van een leerling die fouten maakt of iets niet snapt is uit den boze.
De leerkracht moet er actief voor zorgen dat plusjes plusjes blijven.
- De leerkracht moet zoveel mogelijk binnen het negatieve zelfbeeldgebied gaan werken:
 - *opheffen van een min*
De leerkracht probeert, al of niet samen met specialisten, de min om te buigen naar een plus: het opheffingsplan.
 - *accepteren van een min*
Het is niet altijd mogelijk een min om te buigen naar een plus.

Problemen rond de inschatting van hoogbegaafdheid

De volgende problemen kunnen zich voordoen:

volgens school is de leerling niet hoogbegaafd	-	volgens de ouders wel
volgens school is de leerling hoogbegaafd	-	volgens de ouders niet

Probleem 9:

De leerkracht vindt de leerling niet hoogbegaafd, de ouders wel.

Een vaak voorkomend probleem. Ouders wordt vaak verweten dat zij hun kind hoogbegaafd willen zien. De leerkracht ervaart die ouders gauw als uitsloerig. Er kan zo een zinloze, volkomen onnodige strijd tussen school en ouders ontstaan. Of de leerling nu een hoog of iets minder hoog IQ heeft maakt eigenlijk niet zo veel uit. De leerling geeft een signaal dat hij zich verveelt. Meestal is het voldoende dat de leerkracht verrijkingsstof aanbiedt die de leerling graag wil hebben. Neemt de leerling de verrijkingsstof, dan is het probleem vaak weg. Neemt hij die niet of alleen maar in het begin, dan is er volgens de leerkracht wellicht sprake van overwaardering van de ouders ten aanzien van hun kind.

Als de strijd blijft heeft een psychologisch onderzoek weinig zin, zeker als de ouders dit buiten de school om doen. De leerkracht en ouders moeten eerst een discussie voeren over de acht problemen die hierboven beschreven zijn. Soms onder begeleiding van een externe deskundige. Blijkt er geen duidelijkheid te komen dan is een psychologisch onderzoek aan te bevelen. De beide partijen moeten zich dan wel conformeren aan de uitslag. Blijkt de leerling hoogbegaafd te zijn, dan moet de leerkracht niet meer zeuren over andere problemen. De leerling is geen betweter, maar een echte wetter. Blijkt de leerling niet hoogbegaafd te zijn, dan moeten de ouders af van het idee van hoogbegaafdheid. Er is eerder sprake van een goed gestimuleerde, goed begaafde leerling.

Probleem 10: De leerkracht denkt dat de leerling hoogbegaafd is en de ouders niet.

De leerkracht vindt de leerling hoogbegaafd. Hij ziet allerlei signalen van hoogbegaafdheid. Hij meldt dit aan de ouders. Die ontkennen dat, of schrikken zelfs. Meestal heeft dat te maken met allerlei vooroordelen over hoogbegaafdheid. De leerkracht zal de ouders veel voorlichting moeten geven, het plan voor de aanpak in de klas bespreken. De discussie of de leerling nu wel of niet hoogbegaafd is, is niet zo belangrijk. Het welbevinden van de leerling staat centraal. Dát blijft de discussie met de ouders.

Er is eigenlijk nog een **elfde** probleem. Het kind is hoogbegaafd, maar zowel de ouders als de leerkracht signaleren dat niet. Indien de leerling niet goed functioneert op school (lastig, somber enz.) dan is dat erg jammer. Vaak merken de ouders of de leerkracht dat het niet lekker loopt op school, maar er komt geen gedachte over hoogbegaafdheid naar boven. Eén van de eerste 8 problemen manifesteert zich, maar wordt niet in het kader van hoogbegaafdheid gebracht. Indien er toch gekozen wordt voor een psychologisch onderzoek, dan zijn de ouders en leerkracht vaak stomverbaasd over de uitslag. Een heroriëntering van de probleemsituatie is dan nodig, liefst in overleg tussen ouders en leerkracht.

De hoogbegaafde leerling begrijpen

Bij de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen is het van belang de leerling goed te begrijpen.

Een hoogbegaafde leerling heeft vele sterke punten (zie tabel)

Die sterke punten kunnen leiden tot negatieve punten indien:

- de leerling niet goed begeleid wordt in zijn hoogbegaafdheid.
- de leerkracht alleen het negatieve gedrag ziet en niet de relatie met het sterke punt.

Slot

De kern is dat er geen problemen moeten ontstaan tussen de school en de ouders over de begeleiding van het hoogbegaafde kind. Dat is zonde. Zowel ouders als leerkrachten moeten wederzijds begrip kunnen opbrengen voor de problemen die een hoogbegaafd kind op school kan tegenkomen. Problemen tussen ouders en school verergeren in alle gevallen het probleem van het kind. Zo kan hoogbegaafdheid in plaats van een gave een probleem worden.

Sterke punten en mogelijke aanverwante problemen van hoogbegaafde kinderen:

Sterke punten	Mogelijke problemen
Kan snel informatie opnemen en onthouden	Ongeduld met de traagheid van anderen; afkeer van sleur en discipline; kan zich verzetten tegen leren van basisvaardigheden; kan gedachten onnodig complex maken
Weetgierige houding, intellectuele nieuwsgierigheid; motivatie van binnen uit; zoekt naar de betekenis van zaken	Stelt gênante vragen; heeft sterke wil om iets te weten; verwacht van anderen dat zij ook veel weten
Vermogen om tot de essentie van zaken te komen, abstraheren en samenvatten	Verwerpt details; verzet zich tegen herhaald oefenen: zet vraagtekens bij onderwijsmethodes.
Ziet verbanden tussen oorzaak en gevolg	Vindt het moeilijk niet-logische zaken te accepteren, zoals gevoelens, tradities of zaken die 'in goed vertrouwen' moeten worden aangenomen.
Is waarheidlievend, hecht aan gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid	Heeft moeite met praktische zaken; maakt zich zorgen om humanitaire zaken
Organiseert graag zaken en mensen in structuur en orde	Bedenkt gecompliceerde regels en systemen; kan als bazig, brutaal of overheersend overkomen
Grote woordenschat en goede mondelinge uitdrukingsvaardigheid; diepgaande kennis m.b.t. onderwerpen waarin leeftijdsgenoten nog niet geïnteresseerd zijn	Gebruikt verbale capaciteit om bepaalde situaties te vermijden of eraan te ontsnappen; de school en leeftijdsgenoten vervelen hem; hij wordt als een "betweter" gezien
Kritisch denkvermogen; heeft hoge verwachtingen; zelfkritisch	Kritisch en intolerant jegens anderen; kan ontmoedigd en depressief raken; perfectionistisch
Observeert scherp; bereidheid ongebruikelijke zaken op hun merites te beoordelen	Kan overmatig op bepaalde zaken gericht zijn; kan dan onnozel overkomen
Creatief en inventief; pakt zaken graag aan	Kan plannen verstoren of verwerpen wat al bekend is; wordt dan als buitenbeentje gezien
Hoge mate van concentratie m.b.t. interessegebied; doelgericht gedrag en volhardend	Wordt niet graag gestoord; verwaarloost plichten of mensen als hij geconcentreerd bezig is; kan dan zeer koppig overkomen
Gevoeligheid; hoog empathisch vermogen; de wens om door anderen geaccepteerd te worden	Gevoelig voor kritiek en afwijzing door leeftijdsgenoten; verwacht van anderen dezelfde waarden; behoeft succes en erkenning; kan zich anders erg vervreemd voelen
Veel energie; alertheid en geestdrift	Wordt gefrustreerd door gebrek aan activiteit van anderen; kan als hyperactief gezien worden; wil vaak sneller dan de anderen
Onafhankelijk; werkt graag zelfstandig; vertrouwd op zichzelf	Kan inbreng van ouders, leerkrachten en klasgenoten gauw verwerpen; non-conformistisch
Veelzijdigheid; verschillende interessegebieden en bekwaamheden	Kan chaotisch overkomen; gefrustreerd door tijdgebrek
Groot gevoel voor humor	Kan situaties in het absurde trekken; humor wordt niet altijd door leeftijdsgenoten begrepen; kan de clown uithangen om aandacht te trekken

